

և զոհերուն մեծագոյն մասը տեղութեան վրայ կը ձգէ։ Որոշուեցաւ որ թղթադրութեան բարձունքը հաւասար գնով ըլլայ՝ այսինքն 100 դրութեան թղթադրութի փոխարէն 100 դրութեան արժէք մը տրուի։

« Բայց որովհետեւ պատրաստուած մետաղեայ դրամներուն ամեն տեսակ պարտքերը դրամով վճարելու չպիտի բաւէ, հարկերը դրութեան արժէքին մէկ մասը՝ այն է հարկին 40ը Օսմանեան ոսկի լծալով պիտի վճարուի 100 դրութեան, և միւս մասն ալ՝ այն է հարկերին 60ը Իսահամի-Նէտիօնով։

« Թէ որ մետաղեայ դրամը և թղթադրութեան մէջ եղած այժմեան համեմատութիւնը նկատուի, դիւրաւ կը համոզուի որ թղթադրութեան ունեցողները՝ այս փերցումով ամեն մէկ 100 դրութեան թուղթի փոխարէն՝ զուտ մաքուր դրամ պիտի ընդունին, որուն արժէքը գրեթէ իրենց տուած թուղթին արժողութեանը կը հաւասարի։ Եթէ ստակի հետ փոխանակելու ժամանակ, և միանգամայն 60 դրութեան արժէքուն մը պիտի ստանան հարկերին 6 տարեկան շահով և հարկերին 2 գլխավորապէս։ Չիրար ժխտուիլ որ այս կարգադրութեան ձևին մէջ ազնուամիտ արգարսիրութեան մը ամեն պայմանները կը պարունակին։

« Թղթադրութեան դուրսը երկու միլիոն քսակի հասնելով, վերոյիշեալ հիման համեմատ վճարուելու համար 800 հազար քսակի մետաղեայ դրամ պէտք կը ըլլայ և 1 միլիոն 200 հազար քսակի ալ Իսահամի-Նէտիօնով։

« Եւս երկու գումարներուն առաջինը՝ բնականաբար այս նպատակին սահմանուած մետաղեայ դրամագլխէն պիտի առնուի։

Իսկ Իսահամի-Նէտիօններուն գաւազանը, ըստ որում այս արժէքունները մնացեալ բաց պարտուց և ներքին փոխառութեանց վճարման ալ պիտի ծառայեն, որուն դուրսը՝ որոյ տոկոսը սակեց առաջ հրատարակուած ելեմանց ցուցակին մէջ հրատարակուած է, նախ մէկ միլիոն երկու հարիւր հազար քսակի դուրսը մը դուրս պիտի արուի։ Մնացեալ ալ արդէն ծանցուած ուրիշ պարտքերուն կարգադրութեան ժամանակը պէտք կը գտնուի չափ քանականութեամբ մասն մասն պիտի հանուի։

« Կոր հանուելը Իսահամի-Նէտիօններուն տոկոսին եւ գլխամասին վճարմանը համար յատուկ եկամուտներ նշանակուած են, ինչպէս Եւրոպայէն ելած զանազան փոխառութեանց տոկոսին եւ գլխամասին վճարմանը համար, և այն եկամուտներն ուղղակի Օսմանեան վճարման մատուց պիտի ելնան։

« Եւս արժէքուններն ու տոկոսին վճարմանը և թէ՛ Եւրոպայի ու թէ՛ գաւառներուն մէջ բնակուելուն համար ձեռք առնուելիք միջոցներն անտարակոյս անոնց յարգը պիտի աւելցնեն։

« Միւս կողմանէ, կայսերական կառավարութիւնը թղթադրութեան վերջը՝ ներքեւ տես խառն բաղադրութեամբ դրամներուն (հին հիւսնիսներն և անոնց ստորաբաժանութեանը) բարձունքը համար պէտք եղած միջոցներն ալ ձեռք առնելու որոշում ըրած ըլլալով, որպէս զի մետաղեայ դրամը արժէքին մէջ ալ՝ որ հասարակութեան տուրևաութեանը մէջ փոխանակութեան չափն է՝ կատարելապէս չարժէքուն հաստատուելու, ասկէց զատ հաղորդակցութեան ծախսերն բաժնուելու երկրագործութիւնն ու վաճառականութիւնը զարգացնելու և հետեւաբար երկրին հարստութիւնը աճեցնելու միջոցներ ալ ձեռք առնելու վրայ ըլլալով, տարակոյս չմնար որ Տէրութեան գանձուն և ընդհանուր հասարակութեան գործողութիւններն ամեն կերպ բարելաւութիւն պիտի կրեն և Տէրութեան ժողովուրդներն ալ խիստ մեծ օգուտներ պիտի քաղեն։

« Թղթադրութեան բարձունքը ամեն հընարաւոր գործառնութեանց սկիզբն ու

հիմը ըլլալով, այս տնօրէնութեան գործադրութեանը ձեռք պիտի զարնուի, հետեւաբար կայսերական կառավարութիւնը կորոշէ։

« 30-րդ 1. — Եւս արժէքուններն մէջ եղած թղթադրութեան արժէքը պիտի փերցուին։ Եւս մէկ 100 դրութեան թղթադրութի փոխարէն պիտի տրուի 40 դրութեան մետաղեայ դրամ։ Օսմանեան լծալով 100 դրութեան հաշուելով, և 60 դրութեան ալ Իսահամի-Նէտիօնով (քոստիօնով) տարեկան հարկերին 6 շահով և հարկերին երկու գլխավորապէս՝ որոնք 100 դրութեան Մէտիօնով սակով պիտի վճարուին։ Եւս գործողութեան համար 800 հազար քսակի մետաղեայ դրամ և 1 միլիոն 200 հազար քսակի Իսահամի-Նէտիօնով յատկացուել են։

« 30-րդ 2. — Զանձնաւորով մը սահմանուած է կատարուած վճարքներուն և շարքերուն մէջ քաշուած թղթադրութեան ջնջուելուն հսկելու համար։ Եւս ժամանակեայ գործակալութիւնն իր հաստատուած է բերուած թղթադրութեան փոխարէն ստակներն և Իսահամի-Նէտիօնները տարու համար։ Եւս գործակալութեան ամեն գործողութիւնները վերոյիշեալ յանձնաժողովին հսկողութեանն ու ընտելութեանը ներքեւ պիտի ըլլան։

« 30-րդ 3. — Թղթադրութեան ունեցողներուն ամեն հարկ եղած դիւրութիւնները տարու և միանգամայն գործողութեանց մէջ միութիւնն արհեստը համար Եւս-Մոթիօնի միկիթին դիմադիւ չամալարանին շէնքին ստորին յարկը վերջիւս առ ժամանակեայ գործակալութեան նստիւն տեղ պիտի ըլլայ, և հոն պիտի գետնուի իր գրասենականներն ու արհեստները։

« 30-րդ 4. — Գործողութիւնները պիտի սկսին 1862 յուլիս 1/13-ին և երկու ամսոյ մէջ պիտի լննան։ Թղթադրութեան ունեցողները պարտաւորեալ պիտի ըլլան այս սահմանեալ միջոցին մէջ իրենց թղթադրութեան տանելու։ Եւս համար յատուկ սեղանադասներ պիտի հաստատուին վերոյիշեալ շէնքին մէջ՝ հասարակութեան բերած թղթադրութեան ընդունելու և ստուգելու համար։ Անոնց մօտն ալ արհեստներն հաստատուած են, որոնք փոխադրուելու պիտի ըլլան ու Իսահամի-Նէտիօնները անմիջապէս պիտի վճարեն։

« 30-րդ 5. — Ով որ որոշեալ երկամսեայ պայմանաժամէն ետեւ թղթադրութեան տանի փոխանակելու, մետաղեայ դրամ ստանալու իրաւունքը պիտի կորսնցնէ և ամբողջ Իսահամի-Նէտիօն պիտի ընդունի։

« Եւս կերպ վճարումն ալ մինչև վեց ամիս պիտի տեւէ։ Անկէ ետեւ ներկայացուած թղթադրութեանը չափը ընդունուին։

« 30-րդ 6. — Թղթադրութեան վերջուելուն սրբանաժամը 1862 յուլիս 1/13-ին սկսեալ երկու ամիս որոշուած ըլլալով, թղթադրութեանը կրնան առնուել արուել մինչև սեպտեմբերի 1/13։

« Երբեմնի գանձն ալ մինչև այն ժամանակը պիտի աւելն ու տայ։ Բայց անկէ ետեւ թղթադրութեան շարքերութիւնը բոլորովն պիտի արգիւցուի։

Սկիզբէն ըրազիւնները Եւրոպայի Էրթիմ Իսմէր փաշային հետեւեալ հետադրութեանը կը հրատարակին, զոր Սկիզբէն Օսմանեան գետնին զբօնէ։

« Մայիս 19/31 շաբաթ օրը Տէրութեան փաշան 18 փաշա կանոնաւոր և 2000 հազար անկանոն զօրքով և մեծ պատրաստութեամբ Պիլեքէն ծախսը իւրեղով երկուշաբթի օրը Քիլիթի մօտ Գարա տաղցւոյ վրայ յարձակեցաւ, և երկու արիւնուշտ կռիւէ ետեւ զանոնք իրենց պատաններէն հարածեց։ Հետեւեալ օրը Օսթրոփի կրճին մէջ Գարա տաղցւոյ մեծ զօնուրի մը պատահեցաւ որուն Վիլքայ իշխանը անձամբ կը հրամայէր։ Մեր զօրքերն անմիջապէս անոնց վրայ յարձակելով իրենց պատաններէն վախեցին և մինչև Օսթրոփի վանքը հալածեցին։ 1000 էն սուլէ Գարա տաղցի ինչոն այս կռիւն

մէջ։ Բոլոր ծախսերը հրազեններով, սուրերով և պաշտօնական լցուած էր։

« Վիլքայ մեր կողմանէ՝ Տէրութեան փաշան, երկու գնդապետի տեղակալ և 308 պաշտօնական և զինուոր կորսնցողներ։

« Եւս փաշային երկու զօրաբաժիններն ալ սխառն յառաջ քաշել Գարա տաղը ներսերը, և երկու բանակներն հիմա այնչափ մօտեցած են իրարու, որ Տէրութեան փաշան Եւս փաշային թնդանօթներուն ձայնը կը լսէր։

« Կայսերական զօրքերը շատ վառօդ գետն են Օսթրոփի վանքին ստորերկրեայ միջնորդներուն մէջ։

« Եւս լուրին չափազանցութիւնը յայտնի կը տեսնուի հետեւեալ պաշտօնական յօդուածէն որ մայրաքաղաքի Ժուռնալ լրագիրն հրատարակած է։

« Պիլեքէն եկած վերջին լուրերուն նայելով, քաղաքին Սէրիփի բնակիչներն ունեց և Օսմանեան պահապան զինուորացի մէջ կը իւ միջոցեղով, բերդին հըրամանս տար Սերիփի իշխանութեանց հետ խորհրդակցութեամբ արագ և արդու միջոցներ ձեռք առնելու մէջ զարգացնելու համար, և ասոնց միջոցն շնորհիւն այս դեպքը դէշ հետեւեալ մը չեն ունեցեր։

« Գարն գլխաւոր պաշտօնատարներն Եւս պէր Սերիփի համար կայսերական գործակալ անուանելով՝ չորեքշաբթի օրը յատուկ շոգենաւով Պիլեքէն գնաց։

« Եւս օրը և նոյն շոգենաւով մայրաքաղաքէն Պիլեքէն գնաց նաեւ վանք Եւս մէտ Սէրիփի և Քիլիթի արտաքոյ կարգի քաղաքական պաշտօնով և լիազօր իշխանութեամբ։

« Սկիզբէն Եւս մէտ Սէրիփի և Քիլիթի բաշակալութեան ժամանակը թղթադրութեան բարձունքը հսկող յանձնաժողովին նախագահութիւնը վանք։ Եւս հիմ փաշային յանձնուեցաւ։

« Եւս օրը տեղութեան երեւելի քաղաքականներն չեւաղէր սեպուհն անցեալ շաբթու Եւս Պիլեքէն եկաւ։

« Սկիզբէն զրուած նամակի մը խօսքին նայելով՝ չեւաղէր սեպուհը հաշտութեան պաշտօնով մը եկած է մայրաքաղաք։

« Օգոստոսի Ինքնակալը հրաման ըրած ըլլալով որ իր գահակալութեան փառաւոր տարեգրքը արեւ հանդիս տար լոյն հաշուել կատարուի, ներկայ յունիս ամսին 13-ին արբունի պաշաք ընդունելութիւն (րիքեալ) պիտի ըլլայ, և օտար տեղութեանց դեսպաններուն շնորհաւորութիւնն ալ պիտի ընդունուի։ Իրիկունն ալ բարձրագոյն Մեծ Եպարքոսը մեծահանգուստ կոչուելով մը պիտի ընէ տեղութեան նախարարներուն և օտար տեղութեանց գեսապաններուն։

« Եւս իրիկունը նաեւ լուսաւորութիւն և հրաշալ պիտի ըլլայ։

« Պիլեքէն Եւս լրագիրն հետեւեալ տեղեկութիւնները կուտայ Օսմանեան վերջին փոխառութեան վրայ։

« Եւս փաշան Օսմանեան նոր փոխառութիւնը 5 440 000 անդրիական իրաւ պիտի բռնէ։ Եւս գումարէն 200 000 իրաւ քօմիսիօնը հանելով, կը մնայ 5 240 000 անդրական իրաւ։

« Ստորագրողներուն մեծ մասը՝ ուսուցիչներն և քոստիօն շահելու համար կանխիկ վճարելու զօնով, արդէն 4 276 000 իրաւ վճարեցին։ Եւս գումարէն վերջեւեալ քօմիսիօնը վար ելնալով, կը մնայ 4 076 000 իրաւ մետաղեայ պատրաստ դրամ։

« Եւս գումարէն արդէն Եւս Պիլեքէն գնաց համար ծախսը հանուած են։

100 000 իրաւ Մարտիկայի թղթաւոր Լոֆրաթ շոգենաւով։

500 000 իրաւ Մարտիկայի յաջորդ թղթաւոր շոգենաւորով։

200 000 իրաւ անդրիական Սայրոն շոգենաւով։

110 000 իրաւ արձաթ անդրիական Սկիզբ շոգենաւով։

« Եւս և թէ արդէն 910 000 իրաւ ծախսը եղած են։ Հետեւաբար արդէն տրուած 4 076 000 իրաւ, 3 166 000 պատրաստ իրաւ կայ, որ հետագեւ Եւս Պիլեքէն պիտի զօրուի։ Իսկ փոխառութեան ամբողջ գումարէն կը մնայ 1 164 000 իրաւ որ ստորագրողները դեռ չեն վճարած, և փոխառութեան պայմանագրին համեմատ հետ գնեալ մինչև տարւոյ վերջը պիտի վճարեն։

« Թղթադրութեան բարձունքը հսկելու համար հաստատուած յանձնաժողովը յառաջեկալ երեքշաբթի օրը պիտի գումարուի՝ այս ամենակարեւոր գործողութեան ճշիւ և դիւրաւ կատարմանը պէտք եղած ամեն միջոցները տնօրինելու համար։

« Օգոստոսի Ինքնակալը իւրաքանչեւ սենեկապան Սկիզբ Եւս վեպ պէ յին երկրորդ կարգի և առաջին սխառնապետ Սկիզբ արդային 3 կարգի Օսմանի պատուանշան շնորհեց։

« Կայսերական հրամանաւ Քօստայի կառավարիչ վանք Եւս չիս փաշան Պիլեքէն կառավարիչ անուանեցաւ Եւս մէր Պիլեքէն յատուկ ստորաձևաւ։

ԱՂԳԱՅԻՆ

Եւս օրը 528 թուոյն մէջ գաւառաց տնայ ազգային գործերուն անկարգ և անհամար վեճակներ և մանաւոր հոգեւոր հոլովաց անփութութեանը կաւաղի կարութեանը (չքանք աւելի) պատճառաւ կրօնափոխութեանց յաճախելուն վրայ ջաւելով, Եւս փաշայի և Մարտիկայի վիճակը հարեանցի մը յիշելու տակ ծանօթութեան մը մէջ նոյն վեճակի սրբազան Եւս փաշային անհոգութեանը վայրօք մեղքը դրուած գանդաւորներ ծանուցանելով ըսեր էին թէ Եւս փաշայի մէջ հարկերէն աւելի հայ ընտանիք բողոքական եղած են։ Եւս վերջին փաշային մէջ Եւս փաշայի բառը մուսուլման Մարտիկայի տեղ զբոսուած ըլլալով, կը լսէր թէ Եւս փաշայի մետաղեայ բնակիչներէն ոմանք որոշուի, այս աշխարհագրական կամ վեճակագրական վերապահներն ուղղուելու կը խնդրեն մէնէն։

« Զօտարամիտ փութով կը կատարենք մեր Եւս փաշայի բարեմիտ աղաւթեայ խնդիրը, և ուրիշ ալ կը լսենք տեսնելով որ ասկէց երկու տարի առաջ յիշեալ քաղաքին մէջ եղած կրօնափոխութեան փորձերը՝ միայն լեզուներու և շփոթութեան վրայ պարտող խօսքեր են եղեր, և այն անխորհուրդ փորձն ընդունելով այս օրուան օրս իրենց փրկութիւնը իրենց հայրենի լուսաւորչաւանք եկեղեցւոյն մէջ միայն կը փնտռեն եղեր։

« Եւս փաշայից այս կրօնական զգացմանը ունեցած պարտաւորութիւնն արդարաւորաբար հաստատուելու ետեւ, հարկ կը համարենք գիտելու թէ մեր վերջիւս եւս յօդուածին մէջ ըրած դիմադրութիւնները նոյն կը մնան, մանաւանդ աւելի կը ծանրանան տեղեւոյն գերապառիտ սրբազան Եւս փաշային նկատմամբ, որուն կամ անհոգութեամբ և կամ տալիսութեամբ Մարտիկայի մէջ բողոքականութիւնն այնչափ յառաջադիմութիւն ըրած է, Մարտիկայի մէջ կրօնը, որ իր ամբողջական քաղաքն է, և կրօնափոխութեանը լուրերն ալ որուն հակառակ է կեղեցւոյն ժողովուրդն են։

« Եւս փաշան ինչ անուն կրնայ տրուել Եւս փաշայի մը՝ որուն ամբողջական քա

